

О. І. Ханіна,
к. мед. н., докторант кафедри публічного управління та землеустрою,
Класичний приватний університет
ORCID ID: 0000-0002-8738-0805

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.22.126

НАСЛІДКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

O. Hanina,
PhD in Medical Sciences, Doctoral candidate of the Department
of Public Administration and Land Management, Classical Private University

CONSEQUENCES OF THE COVID-19 PANDEMIC AND STATE ANTI-CRISIS REGULATION MEASURES

Проаналізовано наслідки пандемії COVID-19 та заходи державного антикризового регулювання економічної ситуації в країні, визначено, що провідні країни світу вже нарощують свій економічний потенціал, але це нарощування відбувається не рівномірно.

Визначено, що в Європі застосовано заходи боротьби з COVID-19: створено "Резерв порятунку" з запасом обладнання; Греції, яка зіткнулася з припливом мігрантів, виділено 750 млн на будівництво п'яти центрів прийняття громадян з третіх країн; створено фонд стратегічних ініціатив у розмірі 700 млн для глобальної боротьби з COVID-19; засновано військову оперативну групу, яка в боротьбі з COVID-19 координуватиме свої дії з НАТО; призупинено дію Пакту стабільності й зростання.

Систематизовано заходи державного антикризового регулювання економіки та подолання пандемії Урядом та місцевими органами влади в Україні.

The consequences of the COVID-19 pandemic and the measures of the state anti-crisis regulation of the economic situation in the country are analyzed, it is determined that the leading countries of the world are already increasing their economic potential, but this increase is not uniform.

It has been determined that measures to combat COVID-19 have been applied in Europe: a "Rescue Reserve" with a stockpile of equipment has been created; Greece, facing an influx of migrants, has been allocated 750 million to build five reception centers for third-country nationals; a 700 million strategic initiative fund has been set up to combat COVID-19 globally; a military task force has been set up to coordinate its actions with NATO in the fight against COVID-19; the Stability and Growth Pact has been suspended.

Based on the analysis of empirical experience revealed some characteristics of the social model of society during the coronary crisis, in particular: resistance of certain segments of the population to quarantine measures, especially in the early stages of the pandemic, different attitudes to assessing the situation in different regions, spread of the virus, against the introduction of quarantine measures in their territory, due to insufficient understanding of the severity of the situation and the possibility of its consequences, lack of funds for both the state and local authorities to organize current measures to spread the infection.

The main components of market behavior in a pandemic are identified: flexible discipline with spreading epidemic fears, quarantine in cities, temporary panic and sluggish distance, falling general consumption, relevance of socially significant goods, "freezing" of low incomes (price sensitivity), deferred demand.

Measures of state anti-crisis regulation of the economy and overcoming the pandemic by the Government and local authorities in Ukraine are systematized. Measures to counteract the pandemic on the territory of Ukraine and overcome the consequences of the coronary crisis by central and local authorities are systematized into three groups: economic, epidemiological and institutional and legal. Examples of application of such measures in accordance with adopted laws and regulations are given.

*Ключові слова: наслідки, пандемія, COVID-19, заходи, державне, антикризове, регулювання, органи влади.
Key words: consequences, pandemic, COVID-19, measures, state, anti-crisis, regulation, authorities.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Пандемія COVID-19 вплинула на економічні, соціальні політичні процеси в світовому та в національному масштабі. Крім найбільших в історії людських втрат, поширення пандемії COVID-19 призвело до небувалих негативних глобальних економічних зрушень. Попри той факт, що зростання світового ВВП в останнє десятиліття відбувалося не дуже високими темпами, у 2020 році відбулося обвальне падіння ВВП світової економіки. У 2020 році Уряди багатьох країн штучно обмежували переміщення товарів та пасажирів на території своїх країн, встановлювали санітарно-епідеміологічні обмеження щодо багатьох товарів у зв'язку з пандемією COVID-19. Трохи згодом Уряди країн почали обмежувати імпорт з метою захисту інтересів національних виробників, оскільки експортний потенціал країн значно зменшився. Основна орієнтація діяльності підприємств малого та середнього бізнесу приходилась на внутрішні ринки. Безумовно, що складна ситуація в суспільному та соціально-економічному становищі країн призвели до загострення уваги до цієї проблеми з боку науковців.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Найбільш актуальні наукові публікації в сфері державного управління процесами охорони здоров'я та медицини зробили такі науковці: Білинська Н.М., Вівсьянник О.М., Грицько Р.Ю., Зима І.Я., Обуховська Л.І., Сазонець І.Л., Солоненко Н.Д. В цих працях, значною мірою, визначено механізми державного управлін-

ня системою охорони здоров'я, яку спрямовано на подолання негативних наслідків пандемії COVID-19 [15; 16]. Ефективна система державного управління на національному та місцевому рівнях на теперішній час є найважливішою домінантою інноваційного, економічного розвитку країн. Є доцільним проаналізувати такі важливі питання цього фрейму: глобальна обумовленість характеру світової пандемії COVID-19 та чинники світової дестабілізації, економічні наслідки та заходи протидії пандемії COVID-19 у світовій та в національній економіці, зростання наукової складової в процесі подолання пандемії COVID-19 [14].

МЕТА СТАТТІ

У поданому дослідженні нами проаналізовано наслідки пандемії COVID-19 та заходи державного антикризового регулювання економічної ситуації в країні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Натепер, починаючи з 2021 року епідеміологічна та економічна ситуації поступово змінюється. У своєму торговельному прогнозі від 8 квітня 2020 р. СОТ розглядала два сценарії кризи: відносно оптимістичний та більш песимістичний. За оптимістичного сценарію прогнозувалося падіння обсягу світової товарної торгівлі на 12,9% та зменшення світового ВВП на 2,5%. За песимістичним сценарієм торгівля мала скоротитися на 31,9%, а ВВП — на 8,8% [1].

Таблиця 1. Аналіз впливу пандемії COVID-19 на окремі галузі світової економіки

№	Сфера економіки	Характеристика впливу
Негативний вплив		
1	Туризм	Одна з найбільш постраждалих галузей через обмеження, накладені на переміщення між країнами. За оцінками Всесвітньої ради подорожей і туризму, COVID-19 може стати причиною втрати близько 50 млн робочих місць у промисловості. Намагаючись компенсувати збитки, ряд туристичних компаній оголосили про початок онлайн-бронювання турів на початок 2021 року. Однак ціни на них значно вищі, ніж у 2019 році, що, відповідно, негативно впливає на і без того низький попит на ці послуги
2	Транспорт	Значні втрати зазнають авіакомпанії, попит на послуги яких знизився у ситуації карантину. Очікуване скорочення доходів через обмеження транспортні та пасажирські перевезення, у 2021 році за даними Міжнародної асоціації повітряного транспорту, може досягти 252 млрд доларів США, що на 44% менше, ніж у 2019 році. Щоб мінімізувати збитки, авіакомпанії запроваджують гнучку політику щодо зміни дати бронювання квитків, ваучерів, позики або скасування бронювання. Перевізники також зменшують чисельність флоту та активніше використовують літаки, призначені для невеликої кількості пасажирів. Кризові явища відзначалися і в автомобільній промисловості насамперед через те, що близько 80% світових ланцюгів поставок у цій галузі, пов'язані з Китаєм. Основні причини зниження доходів у цій сфері є: збої в постачанні запасних частин з Китаю, перебої у виробництві в Росії Європі, закриття автоскладальних заводів у США
3	Аграрний сектор	Негативний вплив через залежність цього сектора від імпорту засоби захисту рослин (тобто добрив та пестицидів). Нестійкий ринок споживання продукції харчування спричинили певний негативний вплив на ряд ланцюгів поставок у сфері експорту сільськогосподарської продукції. Зменшення доступності робочої сили залишається проблемою для харчових та сільськогосподарських підприємств, особливо в садівництві та харчовій промисловості
4	Нафтовий сектор	Близько 60% споживання нафти пов'язано з мобільністю робочої сили, відповідно, карантинні заходи значно вплинули на попит у цій сфері. Основною втратою є значне падіння капіталізації ряду світових нафтових компаній через падіння попиту на нафту через обмеження транспортування та зменшення споживання енергії. Ціни на нафту досягли найнижчого рівня за 17 років, у результаті - його виробництво може стати збитковим для деяких компаній
Позитивні фактори		
1	Електронна комерція	В умовах карантину люди більшість часу проводять вдома, що має відповідний вплив на поведінку споживачів, онлайн покупки стали пріоритетними
2	Фармацевтика	Зусилля провідних фармацевтичних компаній світу зосереджені передусім на розробці вакцин проти COVID-19. Ще один важливий аспект їх діяльності - своєчасне постачання необхідної кількості ліків та засобів захисту, які користуються великим попитом в умовах пандемії коронавірусу
3	ІТ сектор та комунікації	Більшість офісних працівників змушені працювати віддалено, отже, онлайн-конференції послуги стали дуже популярними. Окрім зростання продажів, спостерігається і вдосконалення програмного забезпечення у вдосконаленні сервісів Zoom, Webex (Cisco), Skype (Microsoft). Нездатність людей проводити вільний час у кінотеатрах та торгових центрах заохочує користуватися подібними онлайн-послугами вдома. Прикладами успішних компаній є Netflix, Amazon Prime Video, Disney +, Steam, MEGOGO

Джерело: [3].

Розповсюдження пандемії COVID-19, яке мала в цілому негативний вплив, як і кожна криза призвела до висвітлення нових шляхів розвитку та виявлення тенденцій зростання світової економіки. Т.І. Салашенко в роботі "Енергетика України та світу в умовах пандемії: наслідки та заходи боротьби" визначає такі основні тенденції, що проявилися в енергетичному секторі світу:

1. Введення карантину обумовило скорочення суспільного виробництва та активності населення, що знизило енергоспоживання, та, як наслідок, призвело до надлишкової профіцитності енергетичних ринків.

2. Внаслідок скорочення місткості енергетичних ринків ціни на енергоресурси та енергоносії сформували спадаючий тренд.

3. Зупинка промисловості обумовлює тенденцію до скорочення викидів парникових газів:

4. Незадовільні цінові сигнали та розпливчатість майбутніх перспектив обумовили відкладення або відмову від впровадження капіталомістких енергетичних проєктів.

5. Зниження платоспроможності споживачів обумовлює наростання неплатежів. В пандемічних умовах гарантування енергопостачання стає завданням держави. Кінцевим споживачам енергії ЄС гарантується надійність енергопостачання в умовах пандемії [2].

Ціла низка інших вітчизняних науковців також виокремлювали не тільки негативні економічні наслідки пандемії COVID-19, але й її позитивні наслідки,

хоча позитивні напрямки — у меншій мірі ніж позитивні. Так, О.О. Пшик-Ковальська в роботі "Вплив COVID — 19 на економіку України та Німеччини" визначила негативні та позитивні наслідки пандемії для економік цих країн та світової економіки в цілому (табл. 1).

Аналогічний вплив пандемії COVID-19 на окремі галузі ми можемо спостерігати і в Україні. Показовою є туристична сфера. Аналіз сучасних тенденцій свідчить, що кількість міжнародних прибуттів скоротиться на 70—75% протягом всього 2020 року. (Фактичні розрахунки щодо підсумків 2020 року ще не проведено). Це означає, що міжнародний туризм фактично повернувся до рівня 90-х років минулого сторіччя. Передбачається, що реальний та фінансовий спад у міжнародному туризмі в 2020 році еквівалентний втраті близько 1 мільярда прибутків і 1,1 трильйона доларів США. На таку суму скоротяться доходи від туризму в світовій економіці. Цей різкий спад у сфері міжнародного туризму може призвести завдяки синергетичному ефекту до економічних втрат у розмірі понад 2 трильйонів доларів США в світовому ВВП. Цей показник складає більше 2% світового ВВП у 2019 році [4].

Разом з туристичної галуззю зазнавали збитків споріднений до неї готельно-ресторанний комплекс країни, сфера агропромислового виробництва. Реальні зусилля представників цього бізнесу новими шляхами активізувати свою діяльність не приносили відчутних результатів. Наприклад, переорієнтація ресторанного бізнесу на кейтерінг та доставка їжі компенсувало лише незначну частину втрат від закриття об'єктів харчування. Великі підприємства та корпорації машинобудівного, металургійного, енергетичного комплексу країни, хоча і працювали, з урахуванням виконання вимог карантину, однак загальне зниження ділової активності призвело і до процесу стагнації і в цих галузях.

Як і у всьому світі на території України активно використовувались сучасні засоби комунікації з метою налагодження бізнес процесів в умовах пандемії COVID-19. У країні широко поширилася практика проведення відеоконференцій, проведення робочих нарад, зустрічей, засідань з використанням засобів електронної комунікації. Найбільш вдалою практикою в країні можна вважати проведення онлайн лекцій, практичних, семінарських занять у закладах вищої освіти України. Попри той факт, що єдиної системи переходу навчальних закладів на онлайн платформи не існувало, а були лише рекомендації МОН України, НАЗЯВО, практично всі навчальні заклади налагодили навчальний процес у дистанційному режимі. Пізніше це зробили і заклади середньої освіти.

Попри світову економічну кризу провідні країни світу вже нарощують свій економічний потенціал, але це нарощування відбувається не рівномірно, що призводить до зміни позицій країн у світових рейтингах та появи нових лідерів економічного зростання.

Наприклад, Єврокомісія схвалила такі заходи боротьби з COVID-19:

— створено "Резерв порятунку" з запасом обладнання (апарати ШВЛ, захисні маски, лабораторні принадлежности);

— Греції, яка на початку березня зіткнулася з припливом мігрантів, виділено € 350 млн на будівництво п'яти центрів прийняття громадян з третіх країн. Цей захід спрямовано на "запобігання і уповільнення поширення коронавірусу в таборах біженців";

— створено фонд стратегічних ініціатив у розмірі € 400 млн для глобальної боротьби з COVID-19;

— засновано військову оперативну групу, яка в боротьбі з COVID-19 координуватиме свої дії з НАТО;

— призупинено дію Пакту стабільності й зростання, згідно з яким межа бюджетного дефіциту кожної країни — 3% ВВП, а сумарного держборгу — 60% ВВП.

— виділено € 100 млрд на допомогу бізнесу і збереження робочих місць у період карантину (в пріоритеті — сільське господарство і рибальство) [5].

Однак зусилля одного регіонального угруповання, навіть такого економічно потужного та інституційно досконалого, як Європейський Союз не в змозі подолати негативні наслідки пандемії глобального масштабу. У світі, за офіційними даними, заразилося понад 200 мільйонів осіб, понад 4 мільйони померли від ковіда. Тому для боротьби з коронавірусом необхідні зусилля всього людства, а для боротьби з його наслідками в економічній сфері, сфері державного управління зусилля організацій світового масштабу, які є регуляторами відповідних процесів.

Антикризові заходи, рекомендовані Організацією економічного співробітництва та розвитку, спрямовані на зменшення економічних втрат від поширення COVID-19, включають такі основні:

1) соціальна політика: забезпечення медичного персоналу необхідними ресурсами; зменшення несприятливих наслідків для вразливих соціальних груп; формування гнучких схем робочого часу із збереженням робочих місць та оплати праці; надання тимчасової допомоги, страхування від безробіття, надання гарантій покриття медичних витрат;

2) фінансова політика: фінансова підтримка щодо забезпечення лікарськими засобами, медичним устаткуванням та супутніми товарами; надання податкових канікул, звільнення або відстрочення податкових платежів для малого та середнього бізнесу;

3) бюджетна політика: збільшення витрат на фінансування медичних закладів та на заходи підтримки підприємницького сектору; активація автоматичних фінансових стабілізаторів; збільшення державних інвестицій в інфраструктуру задля створення короткострокових стимулів економіки; недопущення надмірного зростання державного боргу;

4) грошово-кредитна (монетарна) політика: забезпечення належної ліквідності; тимчасове зменшення резервів банків; зниження процентних ставок тощо [6].

Експерти оцінюють основні негаразди на ринку праці як кількість недопрацьованих годин та зменшення ефективності праці та відповідно, оплати за таку працю. Подана проблема є досить гострою для

національних економік, стабілізації стану суспільства в різних країнах та системи державного управління. Тому міжнародна організація праці надала свої рекомендації для Урядів країн щодо стабілізації стану ринку праці. Загальні рекомендації зводяться до такого:

1. Використання фінансових стимулів, серед яких: допомога по безробіттю, субсидії на заробітну плату та інші трансферти, зменшення податків та відстрочки сплати податків, заходи, які найбільш прямо компенсують збитки, спричинені кризою на ринку праці, і негайно відображаються у фінансових документах урядів, балансі, розрахунку потреб у позиках.

2. Пошук оптимального балансу та послідовності запровадження інструментів (реалізації механізмів) охорони здоров'я та економічної та соціальної політики втручання в ринкові відносини, особливо у період зростання кількості заражених у багатьох країнах.

3. Визнання того факту, що політичні втручання необхідно підтримувати в розумному та робити їх все ефективнішим та дієвими.

4. Вирівнювання матеріальної, організаційної, фінансової різниці щодо подолання пандемії та її наслідків в індустріально розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, що вимагає більшої міжнародної солідарності, вдосконалення ефективності заходів стимулювання.

5. Підтримка політики адаптації вразливих та важко постраждалих груп населення, включаючи жінок, молодь, самозайнятих працівників, фрілансерів.

6. Використання соціального діалогу як ефективного механізму реагування системи державного управління на кризу [7].

Кількість нових звернень з безробіття за тиждень, у США в середньому під час піку коронавірусної пандемії склало 5,2 мільйона осіб. З 14.03.2020 року, коли у країні почався карантин, таких звернень зафіксували всього близько 22 мільйонів. Для порівняння, під час світової економічної кризи 2008—2009 років загальна кількість безробітних за весь час кризи досягло 8,6 мільйона осіб.

Безробіття в США досягло максимальної позначки за всю історію спостережень Державною службою праці — з 1967 року. До цього рекорд за зверненнями по безробіттю фіксували в 1980-х роках. Тоді за 1 тиждень за допомогою до держави зверталось 700 тисяч чоловік.

Для національних економік розвинутих країн негативні тенденції та чинники, що зумовлюють економічну кризу в наслідок пандемії COVID-19 є типовими. Вітчизняний науковець І.О. Тимченко визначив такі ризики пандемії для національної економіки: зупинення діяльності; дефіцит ліквідності; масштабне скорочення та звуження структури споживчого попиту; розірвання ланцюгів створення доданої вартості і постачання; втрата внутрішнього ринку збуту; невизначеність на зовнішніх ринках, насамперед щодо посткарантинних обсягів, строків та можливостей відновлення експорту [9].

Більш узагальнено розглядають це питання М.П. Денисенко та П.Т. Колісниченко, Н.П. Гомон, які вважають, що до негативних тенденцій слід віднести, зокрема, такі:

1. Нестабільне зменшення кількості суб'єктів господарювання малого та середнього підприємництва.

2. Зменшення кількості зайнятих та найманих працівників на малих та середніх підприємствах [10].

З точки зору ринкової поведінки споживачів і маркетингових тенденцій, які формували ситуацію в економічній сфері під час поширення COVID-19, Я.В. Бережний на основі узагальнення результатів соціологічних досліджень у різних регіонах України визначив основні складові такої поведінки: гнучка дисципліна з поширенням побоювань епідемії, карантин у містах, тимчасова паніка і млява дистанційність, падіння загального споживання, актуальність соціально значимих товарів, "заморожування" низьких доходів (чутливість до цін), відкладений попит [11].

До таких характеристик слід додати також на основі емпіричного досвіду таке: спротив окремих верств населення карантинним заходам, особливо на перших її етапах, різне ставлення до оцінки ситуації в різних регіонах країни, дефіцит засобів особистої гігієни та епідеміологічного захисту на перших етапах розповсюдження вірусу, супротив місцевої влади введенню карантинних заходів на їх території, що зумовлено недостатнім рівнем розуміння гостроти ситуації та можливості її наслідків. Відсутність фінансових коштів як в держави, так і у місцевих органів влади на організацію поточних заходів розповсюдження інфекції. Однак слід визначити, що під час наступу коронакризи на українське суспільство Урядом країни, місцевими органами влади було зроблено низку важливих кроків для подолання ситуації. Такі заходи представлено в таблиці 2.

ВИСНОВКИ

Науковцями визначено основні складові ринкової поведінки в умовах пандемії: гнучка дисципліна з поширенням побоювань епідемії, карантин у містах, тимчасова паніка і млява дистанційність, падіння загального споживання, актуальність соціально значимих товарів, "заморожування" низьких доходів (чутливість до цін), відкладений попит. До таких характеристик слід додати також на основі емпіричного досвіду таке: спротив окремих верств населення карантинним заходам, різне ставлення до оцінки ситуації в різних регіонах країни, дефіцит засобів особистої гігієни та епідеміологічного захисту на перших етапах розповсюдження вірусу, супротив місцевої влади введенню карантинних заходів на їх території, дефіцит фінансових коштів як у держави, так і у місцевих органів влади на організацію поточних заходів розповсюдження інфекції. Слід визначити, що під час наступу коронакризи на українське суспільство Урядом країни, місцевими органами влади було зроблено низку важливих кроків для подолання ситуації.

Таблиця 2. Заходи державного антикризового регулювання, що застосовувались під час загострення пандемії в Україні у 2020 році

№	Сфера	Заходи
1	Економічні заходи	з 01.03.2020 до 30.04.2020 року не нараховується та не сплачується плата за землю, що застосовується у господарській діяльності, від сплати єдиного соціального внеску звільняються ФОПи та особи, що займаються професійною діяльністю; з 01.03.2020 до 31.05.2020 року обмеження щодо застосування більшості штрафів щодо застосування податкового законодавства; з 18.03.2020 до 15.05.2020 року мораторій на проведення документальних перевірок єдиного соціального внеску; до 31.05.2020 року продовжено термін подання річної декларації про майновий стан і доходи
2	Епідеміологічні заходи:	— з 17.03.2020 до 24.04.2020 року заборонено перевезення пасажирів метрополітеном у Києві, Харкові та Дніпрі, перевезення понад 10 пасажирів одночасно в громадському транспорті; — торгівля продуктами, пальним, засобами гігієни, лікарськими засобами дозволена. Також можна здійснювати банківську та страхову діяльність; — з 17.03.2020 року заклади громадського харчування, торговельно-розважальні центри, фітнес-центри, заклади культури тимчасово припиняють свою роботу; — з 12.03.2020 до 24.04.2020 року припинено навчання в закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти
3	Інституційно-правові заходи	Для бізнесу, який не може користуватися орендованими приміщеннями на час карантину, скасували плату за оренду на цей період. ФОПам на єдиному податку підвищують ліміти: для 1-ї групи - 1 млн грн, для 2-ї групи - 5 млн грн, для 3-ї групи - 7 млн грн. Місцева влада може встановлювати податкові знижки за єдиним податком (єдиний податок сплачується до місцевих бюджетів, а не до держбюджету). Мораторій на планові перевірки продовжується до 30 червня, а штрафи і пені за ЄСВ – до 31 травня. В Трудовий кодекс ввели поняття дистанційний та гнучкий режим робочого часу. У Цивільному кодексі продовжили терміни позовної давності і права придбання частки. Продовжено терміни за штрафними санкціями, капітального будівництва, проектних і дослідницьких робіт, а також гарантійні терміни для товарів. Суми, спрямовані на боротьбу з COVID-19 звільняються від податку на прибуток і можуть включатися в податкову знижку

Джерело: розроблено автором на основі [12; 13; 15].

Література:

1. Мадяр Р.О. Ризики зовнішньоекономічної діяльності та ключові торговельні партнери України. Економіка та держава. 2020. № 9. С. 70—73.

2. Салашенко Т.І. Енергетика України та світу в умовах пандемії: наслідки та заходи боротьби. Економіка та держава. 2020. № 5. С. 137—142 с.

3. Pshyk-Kovalska, O. Ivaniutina, V. Impact of COVID-19 on the economies of Ukraine and germany, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8808> (Accessed 21 Aug 2021).

4. 23. 1. Сайт Всесвітньої туристичної організації. URL: <https://www.unwto.org/ru/cultural-tourism-covid-19> (дата звернення 22.04.2020 р.).

5. Як Європейський союз допомагає своїм членам у боротьбі з COVID-19. URL: <https://iz.ru/996285/> (дата звернення 5.09.2021 р.).

6. Антикризові заходи в умовах пандемії. URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/en/> (дата звернення 30.07.2021).

7. ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition Updated estimates and analysis. URL: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--->

dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf (дата звернення 12.07.2021 р.).

8. 22 million Americans have filed for unemployment benefits in the last four weeks. URL: <https://edition.cnn.com/2020/04/16/economy/unemployment-benefits-coronavirus/index.html> (дата звернення 5.07.2021 р.).

9. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в умовах пандемії COVID-19. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8980> (дата звернення: 08.08.2021).

10. Денисенко М.П., Колісніченко П.Т., Гомон Н.П. Сучасний стан та тенденції розвитку малого й середнього підприємництва у контексті забезпечення його економічної безпеки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 3. С. 19—25.

11. Бережний Я.В. Споживчий ринок і карантин "COVID-19" в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8193> (дата звернення: 02.09.2021).

12. Григораш О.В., Григораш Т.Ф., Ченцов В.В. Світова економіка в умовах COVID-19. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 104—108.

13. Литвиненко С.Л., Цвик Ю.А., Грицик Т.О., Гушик О.Л. Виклики та можливості для українського бізнесу в умовах продовження карантинних заходів. Ефективна економіка. 2020. № 5. — URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7911> (дата звернення: 08.08.2021).

14. Сазонець І.Л., Зима І.Я. Соціальні інститути в трансформації державної системи управління охороною здоров'я. Рівне. Волинські обереги, 2018. 168 с.

15. Сазонець І.Л., Вівсянник О.М. Стратегічні пріоритети всесвітньої організації охорони здоров'я в інституційному механізмі державного управління системою охорони здоров'я. Вісник НУЦЗУ. Серія: державне управління. 2020. № 1. С. 275—284.

16. Сазонець О.М., Мохамед Алі Альшаафі. Іноземний досвід управління медичними закладами в інформаційно-комунікаційному середовищі досвід. Науково-практичний журнал "Інвестиції: практика та досвід". 2018. № 14. С. 18—22.

References:

1. Madyar, R. (2020), "Risks of foreign economic activity and key trading partners of Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 70—73.

2. Salashenko, T. (2020), "Energy sector of Ukraine and world in a pandemic conditions: consequences and measures of fighting", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 137—142.

3. Pshyk-Kovalska, O. and Ivaniutina, V. (2021), "Impact of COVID-19 on the economies of Ukraine and germany", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8808> (Accessed 05 Nov 2021).

4. UNWTO (2021), available at: <https://www.unwto.org/ru/cultural-tourism-covid-19> (Accessed 05 Nov 2021).

5. iz.ru (2020), "The site of the World Tourism Organization", available at: <https://iz.ru/996285/> (Accessed 05 Nov 2021).

6. OECD (2021), "How the European Union helps its members in the fight against COVID-19", available at: <https://www.oecd.org/coronavirus/en/> (Accessed 05 Nov 2021).

7. ILO (2020), "ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Sixth edition Updated estimates and analysis", available at: <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/>

public/---dgreports/---dcomm/documents/briefingnote/wcms_755910.pdf (Accessed 05 Nov 2021).

8. Tappe, A. and Luhby, T. (2020), "22 million Americans have filed for unemployment benefits in the last four weeks", available at: <https://edition.cnn.com/2020/04/16/economy/unemployment-benefits-coronavirus/index.html> (Accessed 05 Nov 2021).

9. Tymchenko, O. (2021), "Problems and prospects of small business development in the context of the COVID-19 pandemic", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 6, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8980> (Accessed 05 Nov 2021).

10. Denysenko, M., Kolisnichenko, P. and Homon, N. (2021), "The current state and trends in the development of small and medium enterprises in the context of ensuring its economic security", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 3, pp. 19—25.

11. Berezhnyi, Ya. (2020), "Consumer market and quarantine "COVID-19" in Ukraine", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 9, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8193> (Accessed 05 Nov 2021).

12. Hryhorash, O., Hryhorash, T. and Chentsov, V. (2020), "Global economy under COVID-19", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 104—108.

13. Lytvynenko, S., Tsvyk, Yu., Hrytsyk, T. and Hushchuk, O. (2020), "Challenges and opportunities for ukrainian business in conditions of prolonged quarantine measures", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7911> (Accessed 05 Nov 2021).

14. Sazonets', I.L. and Zyma, I.Ya. (2018), *Sotsial'ni instytuty v transformatsii derzhavnoi systemy upravlinnia okhoroноiu zdorov'ia* [Challenges and opportunities for Ukrainian business in the context of continued quarantine measures], *Volyns'ki oberehy*, Rivne, Ukraine.

15. Sazonets', I.L. and Vivsiannyk, O.M. (2020), "Social institutions in the transformation of the state health care management system", *Visnyk NUTsZU. Serii: derzhavne upravlinnia*, vol. 1, pp. 275—284.

16. Sazonets, O. and Ali, Elshaafi Mohamed (2018), "Foreign experience in the management of medical institutions in the information and communication environment", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 14, pp. 18—22.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2021 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА